

GELİŞİMSEL YETERSİZLİĞİ OLAN ÇOCUKLAR İÇİN TEHLİKE İÇEREN UNSURLARIN EBEVEYN BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Özlem YILMAZ DEMİREL¹

Bedia YILDIRIM²

Öz

Tehlike durumları, bireylerin hayati fonksiyonlarının azalmasına hatta kaybolmasına neden olabilecek durumlardır. Her yaş grubu için büyük risk oluşturan bu durumlar, özellikle gelişimsel yetersizliği olan çocuklar açısından riskin artmasına neden olabilmektedir. Gelişimsel yetersizliği bulunan çocuklar, özellikleri gereği tehlike içeren ve içermeyen unsurları birbirinden ayırt etmekte zorlanabilmektedirler. Bu durum çocukların, tehlikelere daha fazla maruz kalmalarına sebep olabilir, buldukları mekânlarda tehlikelere karşı ek önlemlerin alınmasını gerekli kılabilir. Bu çalışma, gelişimsel yetersizliği bulunan çocuklara sahip ebeveynlerin, ev, okul ve dış ortamlarda çocukları için tehlikeli olarak tanımladıkları unsurların neler olduğunu, belirttikleri unsurlara yönelik almış oldukları tedbirleri ve olası risklerin kendilerinde oluşturdukları ruhsal durumu belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, belirlenen amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması olarak desenlenmiş ve araştırmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu oluşturulurken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır ve özel gereksinimli çocuğa sahip 20 ebeveyn çalışma grubuna dahil edilmiştir. Verilerin toplanması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi tercih edilmiş, görüşme sonrasında ebeveynlerden gelen cevaplar kategorize edilerek tablolaştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin ev içerisinde yanıcı kesici ve delici aletler, merdivenler, elektronik aletler ve ıslak zeminleri, okul içerisinde merdiven, oyun alanları, kapı ve pencereler ile tuvaletleri, ev ve okul dışı ortamlarda yabancı insanları, trafik ve oyun/park alanlarını tehlikeli olarak gördükleri, ebeveynlerin çocuklarına dair en büyük kaygılarının ise gelecek kaygısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn görüşler, gelişimsel yetersizlik, gelişimsel yetersizlik ve tehlike, güvenlik tedbirleri, özel gereksinimli çocuklar

¹Dr. Öğr. Üyesi., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi, E-posta: ozlemyilmaz@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9999-1120

²Dr. Öğr. Üyesi., Aksaray Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri, E-posta: bedia.yildirim@aksaray.edu.tr., ORCID: 0000-0002-3167-4038

YILMAZ DEMİREL, Ö., YILDIRIM B. (2024). Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklar İçin Tehlike İçeren Unsurların Ebeveyn Bağlamında İncelenmesi. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 24(62), 97-113. DOI:10.21560/spcd.vi.1298435

EXAMINATION OF DANGEROUS ELEMENTS FOR CHILDREN WITH DEVELOPMENTAL DISABILITIES IN THE CONTEXT OF PARENTS

Abstract

Danger situations are situations that may lead to the decrease or even loss of vital functions of individuals. These conditions, which pose a great risk for all age groups, may increase the risk especially for children with developmental disabilities. Children with developmental disabilities may have difficulty distinguishing between dangerous and non-hazardous elements due to their characteristics. This may cause children to be more exposed to hazards, and may require additional measures to be taken against hazards in the places they are in. This study was carried out to determine what the parents of children with developmental disabilities define as dangerous for their children in the home, school and outdoor environments, the precautions they have taken for the factors they have stated, and the mental state of the possible risks. In line with the determined purpose, the interview technique designed as a case study, one of the qualitative research methods, was used. The study group of the research consists of 20 parents with children with special needs. In order to collect the data, semi-structured interview method was preferred, and after the interview, the answers from the parents were categorized and tabulated. According to the findings obtained; Parents see flammable cutting and piercing tools, stairs, electronic devices and wet floors in the home, stairs, playgrounds, doors and windows and toilets in the school, foreign people in the home and out-of-school environments, traffic and playgrounds/parking areas as dangerous, parents say to their children. It has been concluded that the biggest concerns about the future are the concerns about the future.

Key Words: *Children with special needs, developmental disability, developmental disability and danger, parental view, safety precautions.*

GİRİŞ

Tehlike; Türk Dil Kurumu (2022) tarafından “büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum, gerçekleşme ihtimali bulunan fakat istenmeyen sakıncalı durum” olarak tanımlanmaktadır. Günlük yaşam içerisinde, çoğu zaman farkında olunamayan pek çok tehlikeli durum ile karşı karşıya kalınabilmektedir. Öz düzenleme becerileri ve tehlikeli durumlara karşı geliştirilmiş şemalar sayesinde karşılaşılan bu durumlar, tehlikeye dönüşmeden fark edilebilmektedir. Fakat tehlike durumları, yaşça küçük olan ve özellikle de gelişimsel geriliği olan çocuklar için ciddi tedbirlerin alınmasını gerektiren, önemli bir risk faktörüdür. Risk faktörlerinin mümkün olan en aza indirilmesi için ebeveynlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Ancak bu durum sanıldığı kadar kolay olmayabilir. Bu noktada ebeveynler zaman zaman ruhsal yönden kendilerini çaresiz hissedebilirler.

0-6 yaş grubunda bulunan çocuklar, gelişimsel özellikleri gereği tehlikeli durumlara daha açıktır; kendilerini kaza ve yaralanma durumlarından tam olarak koruyamadıklarından kendileri için emniyetli ortamların oluşturulması, günlük yaşam alanlarının güvenliğinin sağlanabilmesi ve özellikle de ev içi kazaların önlenmesi için ebeveynleri tarafından denetlenmeleri gerekmektedir (Erdem, Bolu ve Mayda, 2017). Söz konusu gelişimsel geriliği olan çocuklar olunca, denetim, normal gelişim gösteren çocuklarda olduğundan daha da hassasiyetle üzerinde durulması gereken bir durum olmaktadır. Gelişimsel yetersizlik denildiği zaman; 18 yaşından evvel, yaşamın herhangi bir evresinde başlayan, çocuğun tüm yaşamını etkileyen, gelişimsel aşamalarında gecikmeler ile karakterize olan kronik bir durumdan söz edilmektedir. Gelişimsel yetersizlik grubu içerisinde zihinsel yetersizlik, öğrenme güçlüğü, otizm spektrum bozukluğu, nörogenetik ve nöromusküler bozukluklar, duyuşsal yetersizlikler ile kronik hastalıklara bağlı olarak gelişen yetersizlikler yer almaktadır (Capiello ve Gahagan, 2009; Patel vd., 2010). Bu açıdan bakıldığı zaman gelişimsel yetersizliği bulunan çocuklar; gelişimlerdeki gecikmeler ve fiziksel-bilişsel becerilerde görülen yetersizliğe de bağlı olarak yaralanma ve kaza durumları açısından yüksek riskli grup içerisinde yer almaktadırlar (Sarı ve Girli, 2012).

Çocukluk döneminde görülen tehlikeli durumların büyük bir çoğunluğu ev içerisinde meydana gelen kazalardan oluşmaktadır (Dehghani vd., 2019; Karatepe ve Akış, 2013; Khan vd., 2019). Ev kazalarına bakıldığı zaman; ev içerisinde ya da eve ait bir balkon ya da bahçe, havuz ve garaj gibi evin yakın çevresinde meydana gelen tehlikeli durumlar anlaşılmaktadır (Tural Büyük ve Güdek Seferoğlu, 2020). Dünya geneline bakıldığı zaman, yaşanan bu küçük gibi görülen kazaların başta gelen sakatlık ve ölüm nedenleri olduğu görülmektedir (Özdemir vd., 2016; Tural Büyük ve Güdek Seferoğlu, 2020). Ev kazaları düşme, yanık, delici kesici aletlerle yaralanma, katırlarla boğulma ya da tıkanma, suda boğulma ve zehirlenme şeklinde sıralanabilir. He ne kadar sakatlık ya da ölüme yol açabiliyor olsalar da önleniyor olmaları nedeniyle önemli halk sağlığı sorunlarından biri olarak nitelendirilebilir (Karatepe ve Ekerbiçer, 2016). Her yaş grubu çocuklar için risk teşkil ediyor olmasına rağmen normal gelişim göstergeleri dışında bulunan çocuklar açısından durum daha zorlayıcı olabilmektedir. Bu durumun başlıca

nedenleri de gelişimsel geriliği bulunan çocukların bilişsel ve duyuşsal yetersizliğe sahip olmalarından ve farkındalık düzeylerinin düşük olmasından kaynaklanmaktadır (Kıyak, Tuna ve Tekin İftar, 2019). Kısacası bu durumun hem yetersizlikten hem de yaşam koşulları ve ailevi etkenlerden de kaynaklandığı söylenebilir (Sarı ve Girli, 2012).

Yaşanılan tehlikeli durumlar, sadece ev kazalarından ibaret değildir. Çocuğun bulunduğu okul ortamı, park, oyun alanları gibi sosyal etkileşimin olduğu ortamlar da birçok tehlike unsurlarını barındırmaktadırlar. Okul ortamında merdivenler, koridorlar, lavabolar, sınıf içerisinde bulunan materyaller hatta sınıf düzeni; dış ortamlarda servise binip-inme, trafik, oyun ve spor aletleri gibi pek çok etken, özellikle de gelişimsel geriliği bulunan çocuklar için büyük tehlike unsurları olabilmektedirler.

Aile kurumunun en önemli işlevi, çocuklarının bakımını üstlenmek ve toplumsal çevreye uyum sağlamak için ilk hazırlığın yapıldığı ortam olmasıdır. Ancak, gelişimsel geriliği bulunan çocuğa sahip olmak; ebeveynlerin, belirtilen bu aile işlevlerini yerine getirmelerini etkileyen bir durumdur. Bu noktada bakım güçlükleri, ev rutinleri ve rollerin bozulması, tıbbi giderler ve ekonomik endişeler, duyuşsal stres önemli yer tutmaktadır (Özsoy, Özkahraman ve Çallı, 2006).

Verilen bilgiler ışığında, gelişimsel yetersizliği bulunan çocukların gelişimsel özelliklerinin neler olduğunun bilinmesi, çocukların bireysel farklılıkları göz önünde bulundurularak karşılaşmaları muhtemel tehlike durumlarına yönelik önlemlerin alınması gerekmektedir. Belirtilen durumdan hareketle bu çalışma kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır:

- 1.Gelişimsel yetersizliği bulunan çocukların ebeveynlerinin ev ortamında, okul ortamında ve dış ortamlarda tehlikeli olarak değerlendirdikleri unsurlar nelerdir?
- 2.Gelişimsel yetersizliği bulunan çocukların tehlike ile karşı karşıya kaldıkları durumlar nelerdir?
- 3.Ebeveynlerin tehlikelere karşı aldıkları önlemler nelerdir?
- 4.Tehlike içeren unsurların ebeveynlerde oluşturduğu ruhsal durumlar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma; gelişimsel yetersizliği olan çocuklara sahip ebeveynlerin, ev, okul ve dış ortamlarda çocukları için neleri tehlike unsuru olarak gördüklerini, çocuklarını korumak adına aldıkları önlemlerin neler olduğunu ve olası risk faktörlerinin ebeveynlerde oluşturduğu ruhsal durumu belirlemek amacıyla yapılmıştır. Belirlenen bu amaç doğrultusunda, araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması olarak desenlenmiş, veriler görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir (Cresswel, 2016; Karasar, 2017). Görüşme sonrasında ebeveynlerden gelen cevaplar kategorize edilerek tablolatırılmıştır.

Etik Kurul

Çalışmanın etik izni Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu 29.11.2022 tarih ve 246 sayılı kararı ile alınmıştır. Buna ek olarak araştırma kapsamında yer alan katılımcılar araştırmanın amacı, çalışmanın uygulanışı ve nihai hedefleri konusunda bilgilendirilmiş, gönüllü katılımcı olduklarına dair onam formu alınmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Aksaray ili özel eğitim ilk ve orta kademedede eğitim görmekte olan gelişimsel yetersizliğe sahip çocuğu bulunan ve çalışmaya gönüllü katılım sağlayan 24 (12 anne, 12 baba) ebeveyn oluşturmaktadır. Nitel araştırmalar genellikle amaçlı bir şekilde belirlenmiş az sayıda örnekleme yürütülür (Baltacı, 2018). Bu nedenle çalışma grubunun belirlenmesinde “amaçlı örnekleme yöntemi” kullanılmıştır. Çalışma grubunun çeşitliliğini artırmak amacıyla yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek gibi farklı nitelikler dikkate alınmıştır. **Tablo 1**'de çalışma grubunun genel özellikleri hakkında çeşitli bilgiler verilmiştir.

Tablo 1. Anne ve Babaların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

		Anne		Baba	
		n	\bar{X}	n	\bar{X}
Yaş Grupları	30-35	3	25,0	-	-
	36-40	2	16,7	6	50
	41-45	5	41,6	2	16,7
	46 üstü	2	16,7	4	33,3
Eğitim Durumu	İlkokul	5	41,6	7	58,3
	Ortaokul	3	25,0	2	16,7
	Lise	3	25,0	3	25,0
	Yüksekokul-Fakülte	1	8,4	-	-
Meslek	Çalışmıyor-Ev Hanımı	9	75,0	-	-
	Esnaf-Ticaret	3	25,0	4	33,4
	Serbest Meslek	-	-	3	25,0
	İşçi	-	-	5	41,6
Toplam		12	100	12	100

Ebeveynlerin demografik özellikleri incelendiğinde; annelerin en çok %41,6 ile 41-45 yaş grubunda ve babaların da en çok %50 ile 36-40 yaş grubunda oldukları görülmektedir. Annelerin eğitim durumları %41,6 ve babaların da %58,3 ile ilkökul düzeyindedir. Annelerin %75'i çalışmıyor iken babalar %41,6 ile işçidir.

Veri Toplama Araçları

Nitel araştırmalarda doküman analizi, söylev analizi, gözlem, görüşme gibi veri toplama teknikleri kullanılır (Baltacı, 2019). Bu çalışmada gelişimsel yetersizliğe sahip ebeveynlerin görüşleri alınacağı için görüşme yöntemi kullanılmıştır. Alanyazında görüşme türleri; yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış olarak sınıflandırılmaktadır (Karasar, 2002). Çalışma kapsamında ebeveynler ile yapılan görüşmeler esnasında yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Bu tekniğin tercih sebebi; sahip olduğu belirli düzeyde standartlık, esneklik ve görüşme öncesinde hazırlanan görüşme formuna bağlı olarak sürdürülmesidir (Türnüklü, 2000). Araştırmacılar tarafından yapılan alanyazın çalışmasının ardından görüşme soruları hazırlanmış ve uzman görüşü alınmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular gelişimsel yetersizliği olan çocukların anne ve babalarının ev, okul ve dış ortamda tehlike unsuru olarak nitelendirdikleri durumları, bu durumlara yönelik almış oldukları tedbirleri tespit etmek ve tehlike unsurlarının ebeveynler üzerindeki ruhsal etkilerinin neler olduğunu belirlemek amacıyla tasarlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler araştırmacılar tarafından yazılarak kaydedilmiştir. Ses kaydı alınmamıştır. Sözel olarak sorulan sorular esnasında katılımcıların anlayamadığı noktalarda açıklayıcılara yer verilmiş, kontrol amacıyla katılımcı teyidi alınarak görüşmelere devam edilmiştir. Anne ve babalar görüşmeye tek tek ve ayrı olarak alınmış hem diğer katılımcıların hem de ebeveynlerin birbirlerinin verdikleri cevaplardan etkilenmelerinin önüne geçilmiştir. Sorulan soruların doğru ya da yanlış cevaplarının bulunmadığı görüşme esnasında ifade edilerek rahat cevaplamaları sağlanmıştır. Annelerden elde edilen veriler A1, A2,...; babalardan elde edilen veriler ise B1, B2, ... şeklinde kodlanmıştır. Veriler kategorize edilerek tablolaştırılmıştır. Alanyazından yararlanılarak yorumlaması yapılmıştır.

Geçerlilik ve Güvenirlik

Çalışma gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş olup, çalışmaya katılmak istemeyen ebeveynler zorlanmamış ya da ikna edilmeye çalışılmamıştır. Araştırma öncesinde, araştırmanın amacı hakkında ebeveynlere bilgilendirme yapılmış, katılımcıların kendilerini rahat hissetmelerini sağlamak amacıyla konunun hem kendileri hem de diğer özel gereksinimli çocuğa sahip aileler için önemli olduğuna vurgu yapılarak görüşmeye başlanmıştır. Araştırmanın geçerliğini artırmak amacıyla çocuk gelişimi ve özel eğitim alanlarında çalışan 3 doktor öğretim üyesinden uzman görüşü alınmış, geribildirimler neticesinde gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmada güvenilirliği sağlamak amacıyla katılımcılardan alınan cevaplar notlandırılarak veriler kontrol altına alınmıştır. Alınan notlar ile hem verilerin korunması hem de doğrudan alıntılar ile içeriğin güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

BULGULAR

Araştırmadan elde edilen veriler bu bölümde tablolar halinde sunulmuştur. Araştırmanın 1. sorusu olan “*Ev ortamında çocuğunuz için tehlikeli bulduğunuz unsurlar nelerdir?*” sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Ev Ortamında Tehlikeli Bulunan Unsurlar

<i>Ev Ortamı Tehlike Unsurları</i>	<i>Anne</i>		<i>Baba</i>	
	<i>n</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>n</i>	<i>\bar{x}</i>
Yanıcı, kesici ve delici aletler	3*	10,0	6*	28,5
Kapı, pencere, merdivenler	3*	10,0	1	4,8
Elektronik aletler	2*	10,0	3*	14,2
Islak ve kaygan zeminler	2*	10,0	2*	9,5
Prizler	1	5,0	2	9,5
Mutfak eşyaları	1	5,0	1	4,8
İlaç	1	5,0	1	4,8
Cam eşyalar	1	5,0	1	4,8
Deterjan	1	5,0	-	0
Tehlike yok	5*	25,0	4*	19,1
Toplam	20	100	21	100

*Bazı ebeveynler birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 2 incelendiğinde; annelerin ev ortamında tehlike unsuru olarak %15’lik oranla en çok yanıcı, kesici ve delici aletler ile kapı, pencere ve merdivenleri gördükleri söylenebilir. Babalar ise %28,5 ile yanıcı, kesici ve delici aletleri en tehlikeli unsur olarak görmekteydiler.

Ebeveynlerin vermiş oldukları cevaplardan bazıları şu şekildedir: A2 “*Banyonun kaygan zemin olması T.... için tehlikeli olması demek mutfakta ocakta kendi başına bir şeyler yapması kendine zarar vermesi demek çünkü bir yerini yanlışlıkla yakabilir.*”, B2 “*Ev içerisinde sadece ıslak zeminler, wc ve banyo, yerlerin kaygan olması (denge sorunu olduğu için)*”, A4 “*Elektrik prizi, parke ve fayansların ıslak olması, ilaçlar, elektronik aletler*”.

Araştırmanın 2. sorusu olan “Okul ortamında çocuğunuz için tehlikeli bulduğunuz unsurlar nelerdir?” sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 3. Okul Ortamında Tehlikeli Bulunan Unsurlar

Okul Ortamı Tehlike Unsurları	Anne		Baba	
	<i>n</i>	\bar{x}	<i>n</i>	\bar{x}
Merdivenler	8*	32,0	7*	35,0
Akran zorbalığı	7*	28,0	2*	10,0
Dolaplar, sivri uçlu eşyalar	3*	12,0	1	5,0
Servis iniş-binişleri/okul önü trafiği	2*	8,0	4*	20,0
Oyun alanları	2*	8,0	2*	10,0
Kapı ve pencereler	2*	8,0	-	-
Tuvaletler	1	4,0	2*	10,0
Asansör	-	-	1	5,0
Tehlike yok	-	-	1	5,0
Toplam	25	100	20	100

*Bazı ebeveynler birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 3 incelendiğinde; okul ortamında anneler %32,0 ile babalar da %35,0 ile en çok merdivenleri tehlike unsuru olarak görmekte-dirler.

Ebeveynlerin vermiş oldukları cevaplardan bazıları şu şekildedir: B4 “Arkadaş ortamları, okul giriş çıkışları”, A5 “Okul giriş merdivenleri, kat merdivenleri, üst sınıf çocuklarla kavga etme ihtimali”, A6 “Fiziki ortamda sabitlenmemiş dolaplar sivri uçlu eşyalar, merdivenler, güvenlik tedbiri alınmamış her şey tehlike arz edebilir.”

Araştırmanın 3. sorusu olan “Dış ortamlarda çocuğunuz için tehlikeli bulduğunuz unsurlar nelerdir?” sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara Tablo 4’te yer verilmiştir.

Tablo 4. Dış Ortamlarda Tehlikeli Bulunan Unsurlar

<i>Dış Ortamlarda Tehlike Unsurları</i>	<i>Anne</i>		<i>Baba</i>	
	<i>n</i>	\bar{x}	<i>n</i>	\bar{x}
Yabancı insanlar	7*	35,0	5*	31,3
Trafik	7*	35,0	3*	18,8
Park/oyun alanları	3*	15,0	2*	12,5
Arkadaş ortamları	2*	10,0	4*	25,0
Kaybolma tehlikesi	-	-	1	6,2
Tehlike yok	1	10,0	1	6,2
Toplam	20	100	16	100

*Bazı ebeveynler birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 4 incelendiğinde; anneler %35,0 ile yabancı insanları ve trafiği tehlikeli bulurken babalar da %31,3 ile yabancı insanları dış ortamdaki tehlike unsurları olarak görmektedirler.

Ebeveynlerin vermiş oldukları cevaplardan bazıları şu şekildedir: B7 “Arabalar, art niyetli insanlar, kaybolma tehlikesi”, B8 “Caddelerde karşıdan karşıya geçerken korkabilir.”, A11 “İnsanlar çok tehlikeli, tanımadıklarınla konuşma derim hep. Yiyecek alma verilerse derim.”

Araştırmanın 4. sorusu olan “Çocuğunuz daha önce herhangi bir tehlike ile karşı karşıya kaldı mı?” sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Gelişimsel Geriliği Olan Çocukların Tehlike ile Karşı Karşıya Kalma Durumları

Tehlike ile Karşı Karşıya Kalma Durumları	Anne		Baba	
	<i>n</i>	\bar{x}	<i>n</i>	\bar{x}
Tehlike ile karşı karşıya kalmadı	9	75	9	75
Kafa yaralanması	1	8,3	1	8,3
Düşme	1	8,3	1	8,3
İlaç içme	1	8,3	1	8,3
Toplam	12	100	12	100

Tablo 5 incelendiğinde; ebeveynler %75 oranında gelişimsel geriliği bulunan çocuklarının herhangi bir tehlike ile karşı karşıya kalmadıklarını belirtmişlerdir.

Ebeveynlerin vermiş oldukları cevaplardan bazıları şu şekildedir: A1 “Kardeşi telefon yüzünden kafasına bıçak vurdu.”, B11 “Parkta düşmüşlüğü var. Başına dikiş atıldı.”, A12 “Misafirin çantasındaki ilaçları alıp içti.”

Araştırmanın 5. sorusu olan “Çocuğunuzu korumak adına aldığınız güvenlik önlemleri nelerdir?” sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Çocuğu Korumak İçin Alınan Önlemler

Çocuğu Korumak İçin Alınan Önlemler	Anne		Baba	
	<i>n</i>	\bar{x}	<i>n</i>	\bar{x}
Uyarma	5*	35,7	4	28,7
Ev içi düzenleme (zarar verebilecek eşyaları ortamdandan kaldırma)	5*	35,7	3*	21,4
Ebeveynlerden birinin sürekli çocuğun yanında olması	2	14,4	3*	21,4
Odaların kapılarını kilitlemek	1	7,1	1	7,1
Alınan tedbir yok	1	7,1	3	21,4
Toplam	14	100	14	100

*Bazı ebeveynler birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 6 incelendiğinde; annelerin % 35,7 oranı ile uyarma ve eve içi düzenlemeler ile önlem aldıkları babaların ise %28,7 ile uyarma ile önlem aldıkları görülmektedir.

Ebeveynlerin vermiş oldukları cevaplardan bazıları şu şekildedir: A2 “Benim güvenlik önemli her zaman yanında olmam.” A5 “Sözlü uyarı. Sürekli bilgilendirme.” B11 “Tehlikeli olan şeyleri anlatıyorum. Gösteriyorum. Böyle yaparsan şöyle olur diye. Dışarıda da tek başına kalırsa her şey gelir başıma. Annesi hep yanında. Hiç tek bırakmaz.”

Araştırmanın 6. sorusu olan “Olası risk faktörlerinin sizde oluşturduğu ruhsal durumu açıklayabilir misiniz?” sorusu doğrultusunda elde edilen bulgulara Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Risk Faktörlerinin Ebeveynlerde Oluşturduğu Ruhsal Durum

<i>Oluşan Ruhsal Durum</i>	<i>Anne</i>		<i>Baba</i>	
	<i>n</i>	<i>\bar{x}</i>	<i>n</i>	<i>\bar{x}</i>
Endişe ve korku	6*	35,3	6*	37,5
Gelecek kaygısı	3*	17,7	3	18,75
Panik	2	11,8	2*	12,5
Ne yapacağı bilememe	2*	11,8	2*	12,5
Üzülme ve ağlama	2	11,8	1	6,25
Kaybetme korkusu	1	5,8	1	6,25
Değişiklik yok	1	5,8	1	6,25
Toplam	17	100	16	100

*Bazı ebeveynler birden fazla cevap vermişlerdir.

Tablo 7 incelendiğinde; annelerin %35,3 ve babaların da %37,5 ile en çok hissettikleri ruhsal durumun korku ve endişe olduğu görülmektedir.

Ebeveynlerin vermiş oldukları cevaplardan bazıları şu şekildedir: A12 “Panik atak oluşt bende hep paniğim. Hep kötü bir şey olacak diye korkarım.”, B11 “Bizden sonrası korkutuyor. Yeri geliyor uykumuz kaçıyor. Ne olacak diyorum. Hadi şimdi biz varız. Biz olmasak ne olacak?”, B12 “Şimdi biz varız ya sonra? Hep bu soru var.”

TARTIŞMA

Gelişimsel yetersizliği bulunan çocuklara sahip olan ebeveynler, günlük yaşam içerisinde, çocuklarını maruz kalabilecekleri pek çok tehlike ve tehlike unsuru içeren durumlardan korumaya ve bunlara yönelik tedbirler almaya çalışmaktadırlar. Fakat bu durum, sanıldığından aksine kolay olan bir durum değildir. Özellikle çocukların gelişimsel özellikleri gereği, alınan tedbirlerin içeriği ve bunlara karşı çocukları yönlendirme sıklığı, normal gelişim gösteren çocuklara oranla daha yoğundur. Alanyazına bakıldığında zaman, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin, çocukları ile yaşadıkları zorluklar üzerine yapılan çalışmaların sıklığına nazaran tehlike içeren unsurların ebeveyn gözüyle değerlendirildiği çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Yapılan çalışmaların sıklıkla ev kazaları ve ailelerin yaşadıkları sorunlar üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir.

Vladutiu vd. (2012) tarafından yapılan çalışmadan çıkan sonuçlara göre; ev içerisinde kaymaz bantlar, paspaslar ve banyo barları gibi yapılan düzenlemeler ile ev içerisinde oluşabilecek kazaların önüne geçilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma kapsamında da ebeveynlerin ev içerisinde yanıcı kesici ve delici aletler, merdivenler, elektronik aletler ve ıslak zeminleri tehlikeli olarak gördükleri ve bu durumlara karşı ev içerisinde tedbirler aldıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Erkal ve Yertutan (2010) gelişimsel yetersizliği bulunmayan çocukların ebeveynleri ile yapmış oldukları çalışmalarında, çocukların, okulda sırasıyla en çok okul bahçesi, sınıf, merdiven, koridor, kantin ve tuvalette kaza geçirdikleri sonucuna ulaşmışlardır. Her ne kadar çalışma kapsamında gelişimsel yetersizliği olan çocukların çalışmış olsa da sonuçlar örtüşür nitelikte çıkmıştır. Bu çalışma kapsamında yer alan ebeveynlerin de okul içerisinde merdiven, oyun alanları, kapı ve pencereler ile tuvaletleri tehlike unsuru olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma kapsamında ebeveynler ev ve okul dışı ortamlarda yabancı insanları, trafik ve oyun/park alanlarını çocukları için tehlike unsuru olarak değerlendirmişlerdir. Çocukların verilen yönergelere uygun hareket etme, davranış örüntülerini amacına uygun sergileme gibi noktalarda sürekli destek ve hatırlatmalara gereksinim duymaları nedeniyle ebeveynlerin bu durumu tehlike unsuru olarak değerlendirdikleri varsayılmaktadır.

Çalışmaya katılan ebeveynlerin tamamına yakını, gelişimsel geriliği bulunan çocuklarının tehlike ile karşı karşıya kalmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun, annelerin çocukları üzerine aşırı odaklanmasından, gelişimsel yetersizliği bulunan çocuklarına ihtiyaç duyulandan daha fazla yardım etmeye çalışmalarından ve ev içi ve ev dışı ortamlarda sürekli çocuklarının yanlarında bulunmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim bu özellikler alanyazında helikopter ebeveyn terimi ile örtüşmektedir. Helikopter ebeveynler çocuklarının her bir gelişim alanlarıyla ihtiyaç duyulandan daha fazla ilgilenen, zorlukları ve problemleri çocuklarının adına çözmeye çalışan (Cline ve Fay, 1990; Köroğlu, 2023) aşırı koruyucu ebeveynlerdir ve çocuğu tehlikelere karşı koruduklarını düşünmeleri de bir diğer özellikleridir (Bradley-Geist ve Olson-Buchanan, 2014). Helikopter ebeveynler kısa vadede çocuklarını rahatsız olabilecekleri durumlardan koruyorlarsa da uzun vadede sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimlerini engellemektedirler (Odenweller, Booth-Butterfield ve Weber, 2014).

Özsoy vd. (2006) yapmış oldukları çalışmalarında, zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları güçlükler incelenmiştir. Buna göre ebeveynlerin en çok “gelecek kaygısı yaşama, çocuklarının bir kaza ya da yaralanmasına ilişkin korku yaşama, çocuklarının davranışlarını kontrol etmede zorluk, çocukları için gerekli olan özel araçları sağlamada güçlük” yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu çalışma kapsamında da ebeveynlerin, çocuklarına dair gelecek kaygısı yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

SONUÇ

Tehlikeli durumlar, çoğu zaman, çocuğun meraklı olmasından ve öğrenme isteğinden kaynaklanmaktadır. Meraklı olmak, her şeyi deneyimlemek, öğrenmeye çalışmak özellikle okul öncesi dönem çocuklarının gelişimsel açıdan en önemli özellikleri arasında yer almaktadır. Zaman içerisinde bilişsel gelişimin ve öğrenme sonucunda oluşan şemaların etkisi ile tehlike içeren durumlardan uzaklaşmalar görülmektedir. Fakat gelişimsel geriliği bulunan çocuklarda zihinsel şemaların düzenlenmesi, tehlike durumlarının fark edilmesi bu durumlardan kaçınma becerileri ya çok geç gelişmekte ya da hiç gelişmemektedir. Onların bu özellikleri gerek ev gerek okul ve ev ve okul dışı ortamlarda, kısacası onların buldukları her ortamda tehlikelere daha açık hale gelmelerine sebep olabilmektedir. Bu durumların önlenmesi için, gelişimsel geriliği bulunan çocukların oldukları ortamlarda, kendileri ile ilgilenen ebeveynlerine ve öğretmenlerine düşen sorumlulukları artırmaktadır. Bu sorumlulukların başında, çevre ve ortam düzenlemeleri gelmektedir. Özel durumu olan çocuklar için özel çevresel düzenlemeler gerebilmektedir. İlgili düzenlemelerin etkili bir şekilde yapılabilmesi için de tehlike unsurlarının net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Tüm bunların yapılabilmesi için verilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- Gelişimsel geriliği bulunan çocukların en çok vakit geçirdiği ortamlar belirlenebilir (örneğin ev içerisinde salon, mutfak, okul içerisinde sınıf, koridorlar, oyun parkları gibi). Yoğun zaman geçirilen ortamlarda, amaca hizmet etmeyen eşya ve materyallerin ortamdaki çıkarılması/kaldırılması sağlanabilir.
- Ortamda bulunan materyallerin, araç-gereçlerin nasıl kullanılacağına ilişkin çocuklara bilgilendirmeler yapılabilir (bu bilgilendirmeler görseller aracılığıyla da desteklenebilir).
- Çocukların kullanması beklenen araç-gereçlere yönelik olarak beceri eğitimleri verilebilir.
- Çocukların, tehlikeli bir durumla karşılaştıklarında ne yapacakları, kimden yardım isteyebilecekleri çocuklara açık ve net bir şekilde anlatılabilir. Hatta buna yönelik olarak kimlerden nasıl yardım isteyebileceklerine dair bir şablon ya da not kâğıdı çocukların rahatlıkla ulaşabileceği çanta, pantolon cebi gibi yerlere konulabilir.
- Ebeveynlerin tehlike durumlarında ilk müdahalede bulunmalarına yönelik ilkyardım eğitimleri verilebilir.
- Ulusal basın aracılığıyla bilgilendirme ve bilinçlendirmeye yönelik kamu spotları hazırlanarak toplumun her kesiminin farkındalığının artması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri Ve Örnek Hacmi Sorun-
salı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,
7(1), 231-274.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? Ahi Evran
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388.
- Bradley-Geist, J. C., Olson-Buchanan, J. B. (2014). Helicopter Parents: An Examination Of
The Correlates Of Overparenting Of College Students. Education and Training, 56(4),
314-328. <https://doi.org/10.1108/ET-10-2012-0096>
- Capiello, M.M., Gahagan, S. (2009). Early Child Development And Developmental Delay
In Indigenous Communities. Pediatric Clinics of North America; 56(6):1501-517.
- Cline, F. W., Fay, J. (1990). Parenting With Love And Logic: Teaching Children Responsi-
bility. CO: Pinon.
- Creswell, J. W. (2016). Araştırma Deseni. (S.B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- Dehghani, A., Kazemi, S., Mirzaei, S., Sadeghian, M.R. (2019). Accidents In Children Un-
der 5 Years In Yazd Province. JDER, 2(1),38-49.
- Erdem, S.S., Bolu, F., Mayda, A.S. (2017). Annelerin Ev Kazalarına Yönelik Güvenlik Ön-
lemlerinin Tanımlanması. Konuralp Tıp Dergisi, 9(2), 117-123.
- Erkal, S., Yertutan, C. (2012). Çocukların Okulda Kaza Geçirme Durumu Ve Okulda Kaza
Geçirmelerini Önlemeye Yönelik Ebeveyn Davranışlarının İncelenmesi. Erişim Tarihi:
15.04.2023, <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/sibelerkalkananyertutan>.
- Karasar, N. (2002). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karatepe, T., Akış, N. (2013). 0-6 Yaş Çocuklarda Ev Kazası Geçirme Sıklığı Ve İlişkili
Faktörler. Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 39(3), 165-168.
- Karatepe, T.U., Ekerbiçer, H.Ç. (2016). Çocuklarda Ev Kazaları. Sakarya Tıp Dergisi, 7(1),
69-73.
- Karasar, N. (2017). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Khan,S., Tauheed, N., Nawab, S., Afzal, S., Khaliq, N. (2019). Domestic Accidents
Among Under-5 Year Children: A Study On The Modern Day Epidemic. International
Journal of Community Medicine and Public Health, 6(4),1529-1535.
- Kıyak, Ü.E., Tuna, D.M., Tekin İftar, E. (2019). Zihin Yetersizliği Olan Bireylerde Güvenlik
Becerilerinin Öğretimi: Kapsamlı Betimsel Analiz. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilim-
leri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 20(1), 143-176.
- Köroğlu, A.Y. (2023). Anne-Baba Tutumları. Özlem Yılmaz Demirel ve Mahmut Yılmaz
(Ed.), *Aile Yaşam Döngüsü ve Aile İçi İlişkiler* içinde (s. 187-209) Ankara: Eğiten Kitap.

- Odenweller, K. G., Booth-Butterfield, M., Weber, K. (2014) Investigating Helicopter Parenting, Family Environments, And Relational Outcomes For Millennials, *Communication Studies*, 65(4), 407-425. <http://doi.org/10.1080/10510974.2013.811434>
- Özdemir, U., Reşitoğlu, R., Tolunay, O., Çelik, T., Celiloğlu, C., Karakılıç, A., Çelik, Ü. (2016). Çocuk Acile Başvuran Ev Kazalarının Değerlendirilmesi. *Çocuk Acil ve Yoğun Bakım Dergisi*, 3(3), 146-50.
- Özsoy, S.A., Özkahraman, Ş., Çallı, F. (2006). Zihinsel Engelli Çocuk Sahibi Ailelerin Yaşadıkları Güçlüklerin İncelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, 8(3), 69-78.
- Patel, D. R, Greydanus, D. E, Calles, J. L., Pratt, H. D. (2010). Developmental Disabilities Across The Lifespan. *Disease-a-Month*, 56(6), 304-97.
- Sarı, H.Y., Girli, A. (2012). Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklarda Kaza Ve Yaralanma. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15(4), 283-288.
- Tural Büyük, E., Güdek Seferoğlu, E. (2020). Annelerin Çocuklarının Ev Kazaları İle İlişkili Güvenlik Önlemlerini Tanılaması. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 201-206.
- Türk Dil Kurumu, (2022). Tehlike. Erişim Tarihi: 115.04.2023, <https://sozluk.gov.tr/>.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Vladutiu C.J, Casteel C, Marshall S.W, McGee K.S, Runyan C.W, Coyne-Beasley T. (2012). Disability and Home Hazards and Safety Practices in US Households. *Disability and Health Journal*, 5(1),49-54.